

УДК:657(477)

DOI: 10.31359/2312-3427-2020-1-277

**Н.В. Чебанова, д-р екон. наук, професор**

E-mail: n\_chebanova@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0001-9300-1050>

**В.М. Орлова, канд. екон. наук, доцент**

E-mail: vinchero2018@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-1508-5268>

**В.М. Шарко, магістр**

**Український державний університет залізничного транспорту**

## **НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ**

**Постановка проблеми.** Класифікація – це багатоступінчастий, розгалужений поділ логічного обсягу поняття. Її результатом є система підрядних понять: поняття, яке підлягає поділу, нові поняття, які визначаються видами, видами видів (підвидами). Найбільш складні і досконалі класифікації дає наука, що систематизує в них результати попереднього розвитку класифікацій галузей знання і одночасно дає перспективу подальших досліджень [1]. Розрахунки з дебіторами, поряд з засобами праці та робочою силою, є одним з основних компонентів продуктивних сил, які впливають на виробництво та розподіл суспільно необхідного продукту як на рівні кожного конкретного підприємства, так і на рівні економіки загалом. А тому обґрунтована класифікація таких активів має важливе значення, як мінімум, з двох позицій:

- з наукової точки зору – формуючи теоретичний базис для глибшого розуміння природи оборотних активів та їх функцій в життєвому циклі будь-якого суб'єкта господарювання;

- в прикладному аспекті – даючи можливість підприємству визначити оптимальний склад і структуру, потребу та джерела формування активів, а також правильно організувати їх бухгалтерський облік з відповідною аналітичною деталізацією.

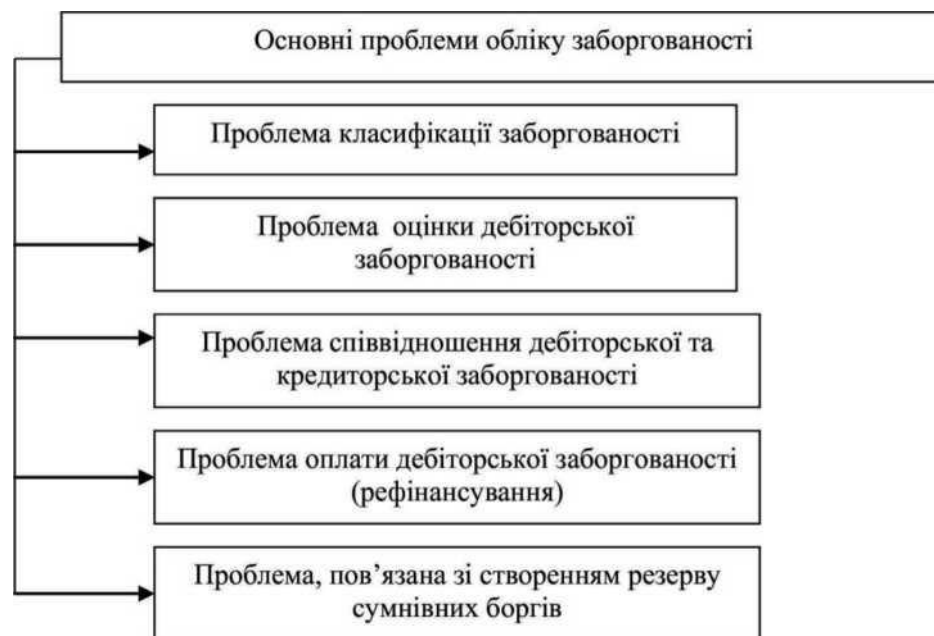
По перше, дослідження класифікації дозволяє виявити нові критерії розрізнення та групування активів і тим самим удосконалити забезпечення прийняття рішень, надавати наявну інформацію. Чим більше ознак класифікації виділено, тим більша ймовірність пізнання об'єкта.

По друге, виявлені і сформульовані потреби управління розрахунків з дебіторами обумовлюють вибір критеріїв класифікації і поділ сукупності

активів підприємства відповідно до них. Результати цього процесу безпосередньо впливають на фінансову стійкість, базу оподаткування підприємства, виконання плану доходів та витрат і, як наслідок, на досягнення стратегічних цілей його розвитку в умовах ринку та забезпечення конкурентоспроможності, прибутковості господарської діяльності [7].

Водночас єдиного переліку класифікаційних груп та ознак, в межах яких би розкривався зміст та структура розрахунків з дебіторами вітчизняних підприємств, не виділено. Організація обліку та аналізу розрахунків з дебіторами на базі обґрунтованої класифікації має стратегічне значення для підприємств будь-якої галузі та форми власності, що робить дослідження даного питання актуальним та перспективним [2].

Обґрунтована класифікація розрахунків з дебіторами впливають на фінансову стійкість, базу оподаткування підприємства, виконання плану доходів та витрат і, як наслідок, на досягнення стратегічних цілей його розвитку в умовах ринку та забезпечення конкурентоспроможності, прибутковості господарської діяльності [3, 4]. Водночас в обліку дебіторської заборгованостей є такі проблемні питання, які наведені на рисунку.



### **Проблеми обліку заборгованості**

Організація обліку дебіторської заборгованості на підприємстві будь-якої форми власності має важливе значення, оскільки сприяє упорядкуванню інформації, прозорості та достовірності даних із

розрахункових операцій з дебіторами. Облікове та аналітичне забезпечення стану дебіторської заборгованості має бути організоване таким чином, щоб достатньою мірою відбивати й характеризувати всю господарську діяльність з достатньою конкретизацією, саме це зумовлює подальший напрямок досліджень у галузі облікового та аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю на підприємстві [7].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Наукові праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених присвячені питанням розрахунків з дебіторами, їх обліку і аналізу дебіторської заборгованості [8]. Вагомий внесок у розвиток теоретичних та практичних аспектів бухгалтерського обліку та економічного аналізу зробили такі вітчизняні вчені, як М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, А.М. Герасимович, С.Ф. Голов, З.В. Гуцайлюк, Й.Я. Даньків, В.І. Єфіменко, Л.М. Кіндрацька, Г.Г. Кірейцев, М.В. Кужельний, Ю.А. Кузьмінський, В.Г. Лінник, Є.В. Мних, І.М. Парасій-Вергуненко, О.А. Петрик, В.В. Сопко, В.Г. Швець, а також зарубіжні вчені І. Бернар, К. Друрі, Ж.-К. Коллі, Д. Стоун, К. Хітчинг та ін. Нормативне закріплення операцій із дебіторської заборгованості регламентоване П(С)БО № 10 «Дебіторська заборгованість» [12], П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти» [13] та МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» [9].

При цьому особливої гостроти у дискусіях набувало питання, пов'язане з двояким підходом до розуміння категорій «дебіторська заборгованість» [5, 6] та «фінансовий інструмент» як тотожних чи відмінних понять, що, як свідчать результати проведеного аналізу виділених класифікаційних ознак, справляє значний вплив на формування класифікації розрахунків з дебіторами та фінансових активів. Однак навіть зважаючи на позицію багатьох авторів щодо відмінності між двома окресленими вище категоріями, окремих класифікаційних ознак для них виділено не було, рівно як і не було ідентифіковано специфічних рис класифікації розрахунків з дебіторами підприємств.

**Метою статті** є здійснення аналізу позицій вітчизняних та зарубіжних вчених щодо формування ознак класифікації дебіторської заборгованості, як фінансового інструменту. Обґрунтування теоретичних, науково-методичних та прикладних питань обліку й управління дебіторською заборгованістю, як фінансовим інструментом. Розробка практичних пропозицій, спрямованих на вдосконалення організації, методики обліку та аналізу розрахунків з дебіторами у сучасних умовах діяльності на підприємствах.

**Виклад основного матеріалу досліджень.** У нестабільних ринкових умовах дуже важко забезпечити високий рівень збуту продукції і її вчасну

оплату покупцями. Кризовий стан економіки змушує підприємства надавати свою продукцію з умовою відстрочки оплати. Несплата приводить до дебіторської заборгованості, ефективне ведення обліку, внутрішнього контролю та управління якою стає одним з першочергових завдань підприємства. Теоретичні та практичні дослідження фахівців з обліку свідчать про те, що питанням організації обліку дебіторської заборгованості приділяється недостатня увага. Платіжно - розрахункові відносини із суб'єктами господарювання потребують ефективної системи обліку на підприємстві. Саме вона забезпечує керівництво достовірною та своєчасною інформацією про стан дебіторської заборгованості, наявність «слабких» місць і можливі шляхи їх усунення. Потреба в удосконаленні обліку дебіторської заборгованості підтверджується збільшенням її частки в складі активів підприємств [5]. Рекомендована науковцями питома вага дебіторської заборгованості у вартості оборотних активів 40 %. Отже, відбувається значне вилучення коштів із обороту підприємства, з одного боку, за рахунок збільшення величини заборгованості покупців та замовників, а з іншого - за рахунок необхідності погашення зобов'язань перед бюджетом за нарахованими податками в той час, як безпосередній розрахунок з дебіторами ще не відбувся. Виникнення дебіторської заборгованості в певних межах є нормальною ознакою діяльності підприємства, але не в тих випадках, коли відбувається її безконтрольне зростання й систематичне несвоєчасне погашення. На думку С. Ф. Голова, дебіторська заборгованість - фінансовий актив, що є контрактним правом однієї сторони отримати гроші й узгоджується з відповідним зобов'язанням сплати іншої сторони. Враховуючи здобутки науковців з обліку та аналізу дебіторської заборгованості, залишаються невирішеними теоретичні та практичні питання щодо забезпечення інформаційних потреб внутрішніх користувачів щодо цього об'єкту обліку. З огляду на це необхідно забезпечити якісне та своєчасне відображення інформації про заборгованість у системі бухгалтерського обліку.

У наукових і навчальних економічних літературних джерелах, зокрема з теорії та практики бухгалтерського обліку, управління фінансами підприємств тощо, поняття заборгованості синтезовано (узагальнено) майже не розглядається, а об'єктом досліджень є окремо дебіторська заборгованість. Це пов'язано з тим, що з погляду формування майна підприємства розглядають абсолютно по-різному - як щодо економічної сутності, причин виникнення, так і щодо подальшого управління ними, впливу на фінансово - майновий стан підприємства тощо. Дебіторська заборгованість за умови існування ймовірності отримання підприємством

майбутніх економічних вигод та можливості достовірного визначення її суми належить до активів підприємства, тобто формує його майно. Згідно з П(С)БО 10, дебіторська заборгованість - це сума заборгованості дебіторів підприємства на певну дату. Дебітори - юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. У більшості випадків можна визначити два головних види дебіторської заборгованості: товарну й нетоварну (не операційну). Операції називають товарними, якщо йдеться про оплату продукції, робіт і послуг. Тобто товарна дебіторська заборгованість виникає внаслідок звичайної операційної діяльності підприємства, яка може передбачити продаж товарів, виконання робіт чи надання послуг. Розрахунки з покупцями та замовниками належать до товарних відповідно до визначення. Покупці - це фізичні або юридичні особи, які купують товари (роботи, послуги). Замовники – це учасники договору, на підставі замовлення яких виготовляється конкретна продукція, надаються послуги, виконуються роботи іншим учасником договору. Дебіторська заборгованість має значну питому вагу в складі поточних активів і впливає на фінансовий стан підприємства. Наявність дебіторської заборгованості, а тим більше її зростання, веде до виникнення потреби в додаткових джерелах засобів, погіршує фінансовий стан підприємства. Значення аналізу дебіторської заборгованості особливо зростає в період інфляції, коли імобілізація власних оборотних активів стає дуже не вигідною. Бухгалтерський облік дебіторської заборгованостей в Україні регулюється такими законодавчими актами: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», П(С)БО 11 «Зобов'язання», П(С)БО 13 «Фінансові інструменти», Податковий кодекс України.

У міжнародних стандартах бухгалтерського обліку дебіторська заборгованість розглядається як фінансовий інструмент. Встановлено, що згідно з МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» до короткострокової дебіторської заборгованості дисконтування застосовують вкрай рідко – ефект від дисконтування визнається несуттєвим. Тому короткострокову дебіторську заборгованість оцінюють, як правило, за первісною вартістю. Водночас питання дисконтування довгострокової дебіторської заборгованості як у спеціальній літературі, так і у вітчизняній та зарубіжній практиці ще й на сьогодні не набуло глибокого опрацювання та сутнісного наповнення.

Для встановлення оптимальної частки сумнівної заборгованості (а отже, резерву сумнівних боргів) у загальній сумі довго- чи

короткострокової дебіторської заборгованості визначають критичний термін оплати за даними звітнього року порівнянням сум дебіторської заборгованості за термінами виникнення. При цьому потрібно контролювати дотримання графіка погашення дебіторської заборгованості, оскільки прострочені платежі призводять до загального погіршення показників діяльності підприємства, а подовження термінів оплати за договірними зобов'язаннями в такому випадку можна трактувати як недоотримані відсотки за користування банківським кредитом. Якщо балансова вартість фінансового активу перевищує поточну вартість очікуваних у майбутньому потоків грошових коштів, в обліку відображують збитки від знецінення цього фінансового активу на суму такого перевищення.

Надання підприємствами знижок також безпосередньо пов'язане із визначенням майбутньої вартості грошей. На практиці навіть за наявності нульового рівня інфляції гроші змінюють свою вартість, оскільки при цьому враховуються майбутні доходи від різних можливих варіантів їх використання, беруться до розрахунку упущені вигоди та багато інших чинників. Продавці товарів, робіт, послуг вирішують таку проблему переважно через включення до відповідних комерційних угод обов'язкового пункту про рівень відсотка та штрафних санкцій за прострочення термінів проведення необхідних платежів. Натомість питання оцінки майбутніх сум платежів за угодами, особливо довгостроковими, в умовах ринкової нестабільності стають для них особливо актуальними. Тому, зокрема, досить поширеною є практика надання продавцями різноманітних знижок за оплату готівкою, а також терміновість такої оплати (наприклад, сконто).

Як правило, розрахунки між підприємствами здійснюються відповідно до договорів, проте в них не можна передбачити всі можливі аспекти здійснення операцій. Тому регулювання виникнення, визнання та достовірної оцінки дебіторської заборгованості має знайти відображення у П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Для цього необхідно додати до нього положення з регулювання питання зміни вартості дебіторської заборгованості в часі, дії підприємства щодо відображення простроченої довгострокової заборгованості, визначення обсягу резерву сумнівних боргів не тільки для коротко-, а й довгострокової дебіторської заборгованості, порядку списання простроченої дебіторської заборгованості, на покриття якої створено резерв сумнівних боргів.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки однією із найважливіших проблем є недосконалість і нестабільність нормативної та

законодавчої бази з регулювання фінансово-господарської діяльності підприємств. Суперечності й неузгодженості, що зустрічаються в нормативних актах, обумовлюють помилки в бухгалтерському обліку. Крім того, важливою проблемою є також недосконалість безпосередньо методики обліку, яка відкриває можливості для приховувань і зловживань з боку підприємств.

Методологічні принципи формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інструменти та її розкриття у фінансовій звітності визначає П(С)БО 13.

Норми П(С)БО 13 застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності (окрім бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за МСФЗ).

Під фінансовим інструментом слід розуміти контракт, що призводить одночасно до виникнення (збільшення) фінансового активу у одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструменту власного капіталу у іншого (п. 4 П(С)БО 13).

З наведеного терміну можна виділити дві ознаки, що дозволяють кваліфікувати процедуру або операцію, як таку, що має відношення до фінансового інструменту:

- основою операції мають бути фінансові активи та зобов'язання;
- операція повинна ґрунтуватися на контракті (договорі).

Договірні відносини, як правило, встановлюються при будь-якій угоді, але далеко не в будь-якій мають місце зобов'язання фінансового характеру - вони можуть бути і не фінансовими.

Отже, договірні відносини і фінансова складова в розрахунках - ось основні ознаки, за якими розпізнаються фінансові інструменти.

В Україні фінансовий ринок ще не настільки розвинений, щоб для переважної більшості облікових працівників фінансові інструменти стали звичним об'єктом обліку. Як правило, фінансові інструменти складають значну частину активів та зобов'язань суб'єктів господарювання у фінансових інститутах і грають ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування фінансових ринків.

Застосовувати бухгалтерам П(С)БО 13 необхідно для обліку:

- звичайної дебіторської заборгованості, що виникає в процесі господарської діяльності;
- наданих позик;
- дебіторської заборгованості, призначеної для перепродажу або переуступки(приміром, за факторинговими операціями);

- пайових цінних паперів, придбаних підприємством (окрім внесків в асоційовані та дочірні компанії);
- боргових цінних паперів, випущених підприємством;
- придбаних похідних фінансових інструментів;
- фінансових гарантій, що передбачають грошові виплати при зміні процентних ставок, курсу цінних паперів, валютного курсу, індексу цін.

Таким чином, уважно вивчати і застосовувати П(С)БО 13 необхідно, передусім, бухгалтерам підприємств, які здійснюють такі операції, як випуск цінних паперів, купівлю-продаж цінних паперів і похідних фінансових інструментів, факторинг, переуступання боргу, надання (отримання) фінансових гарантій тощо.

Класифікація фінансових інструментів більшою мірою визначається їх економічною суттю, ніж правовою формою. Критерієм класифікації фінансових інструментів є зміст та наслідки фінансової операції для кожного з учасників, а не її предмет. Це означає, що одні і ті ж фінансові інструменти залежно від суті операції можуть бути визнані і фінансовими активами, та фінансовими зобов'язаннями, і інструментами власного капіталу.

Згідно з п. 5 П(С)БО 13 до фінансових інструментів першої групи в бухгалтерському обліку належать активи, наведені в таблиці.

Як показує практика, виконати роботу з класифікації фінансових інструментів обліковим працівникам непросто, тому що в нормативно-правових актах з бухгалтерського обліку немає усіх необхідних визначень (термінів) і конкретних прикладів з ідентифікації інструментів та операцій з ними, що дозволяють без проблем кваліфікувати активи та зобов'язання в обліку як фінансові інструменти. Фінансові інструменти, включаючи похідні, виступають універсальними засобами управління ризиками, але при цьому самі можуть нести високі ризики. Останніми роками сталося немало «катастроф», пов'язаних з похідними та іншими фінансовими інструментами.

Українські бухгалтери звикли до того, що господарські операції відображаються у момент реальної передачі або отримання активів, зміни зобов'язань тощо. Загальновідомо, що договір (контракт) не фіксує факт здійснення операції, а визначає порядок дій сторін при здійсненні операції, тому договори у звичайному розумінні не є первинними документами. Проте з деякими фінансовими інструментами і на підставі контракту може виникати в бухгалтерському обліку фінансовий актив.



**1. Перелік фінансових інструментів , які належать до фінансових активів**

Перша група фінансових інструментів	Перелік фінансових інструментів	Розшифровка активів та зобов'язань
1	2	3
Фінансові активи	Грошові кошти, не обмежені для використання, та їх еквіваленти	Готівка в касі, а також на поточних, валютних та спеціальних рахунках
	Дебіторська заборгованість, не призначена для перепродажу	Дебіторська заборгованість, що виникає в результаті надання грошових коштів, продажу інших активів, робіт, послуг безпосередньо боржнику і що не є фінансовим активом, призначеним для перепродажу. Якщо в оплату за відвантажені товари покупець здійснює зустрічне постачання товарами або іншими фінансовими активами (наприклад, при бартерному обміні), то така дебіторська заборгованість до фінансових інструментів відноситися не може
	Фінансові інвестиції, що утримуються до погашення	Фінансові інструменти з платежами, що фіксуються або визначеними іншим способом, і з точно визначеним строком погашення, якими суб'єкт господарювання здатний і має намір володіти до встановленого строку погашення
	Фінансові активи, призначені для перепродажу	Фінансовий актив визнається утримуваним для продажу, якщо здійснення його продажу має

		високу вірогідність, зокрема, якщо керівництвом підприємства підготовлений відповідний план або укладений твердий контракт про продаж
	Контракт, що надає право отримати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства	-
	Контракт, що надає право обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно вигідних умовах	-
	Інструмент власного капіталу іншого підприємства	Контракт, що підтверджує право на частину в активах іншого підприємства, яка залишається після віднімання сум за усіма його зобов'язаннями
	Інші фінансові активи	Векселі одержані

Так, згідно з нормами П(С)БО 13 може бути дві дати, на які підприємство може відобразити в балансі фінансовий актив - це дата укладення контракту (договору, угоди) і дата розрахунків.

Фінансовий актив відображається в балансі, якщо підприємство є стороною, що укладає угоду щодо фінансового інструменту. Безумовні права вимоги та зобов'язання визнаються фінансовими активами, якщо за умовами контракту підприємство має право на отримання грошових коштів (п. 11 П(С)БО 13).

Фінансові інструменти спочатку оцінюють і відображають за їх фактичною собівартістю, що складається із справедливої вартості активів, наданих або одержаних в обмін на відповідний фінансовий інструмент, і витрат, безпосередньо пов'язаних з придбанням або вибуттям фінансового інструменту (комісійні, обов'язкові збори та платежі при передачі цінних

паперів тощо) (п. 29 П(С)БО 13).

Таким чином, первинна справедлива вартість дорівнює сумі винагороди, що сплачується однією стороною угоди інший (у випадку з активом). У інших випадках будь-яка різниця відображається в обліку відповідно до суті операції.

На кожен наступний після визнання дати балансу фінансові активи оцінюються за їх справедливою вартістю, окрім (п. 30 П(С)БО 13).

- дебіторської заборгованості, не призначеної для перепродажу;
- фінансових інвестицій, що утримуються підприємством до їх погашення;
- фінансових активів, справедливую вартість яких неможливо достовірно визначити;
- фінансових інвестицій та інших фінансових активів, щодо яких не застосовується оцінка за справедливою вартістю.

Вартість активу, яка буде відображена в обліку, залежатиме від виду активу та обліку, вживаного за датою операції або за датою розрахунків.

Можливі варіанти відображення фінансових активів на дату балансу.

**Висновки.** Таким чином, згідно з національними та міжнародними стандартами фінансової звітності підприємства можуть:

- об'єднувати фінансові інструменти в класи за різними класифікаційними ознаками з урахуванням характеру інформації, яка підлягає розкриттю, характеристики інструментів, незалежно від того, визнані вони чи ні. Найважливішою ознакою фінансових інструментів є існування контрактного права або зобов'язання надати грошові кошти або обміняти на інший фінансовий актив;

- вирішити проблему узагальнення інформації щодо розрахунків з дебіторами залежно від цільових потреб користувачів;

- зробити перегляд традиційного розуміння самої сутності дебіторської заборгованості з необхідністю застосування ефективних управлінських дій, спрямованих на регулювання її розмірів в зв'язку з тим, що в умовах інфляції для покупців вона виступає джерелом кредитування їх діяльності на дуже вигідній основі, оскільки по суті являє собою безвідсотковий кредит;

- облік довгострокової дебіторської заборгованості має відображатися у балансі підприємства за дисконтованою вартістю та зі створенням резерву по довгостроковій дебіторській заборгованості, який би враховував майже всі інфляційні процеси часу до моменту погашення.

Усі перелічені заходи та методи управління дебіторською заборгованістю сприятимуть зниженню ступеня ризику неоподержання

грошових коштів від боржників, допоможуть налагодити ефективну кредитну політику на підприємстві, що, в свою чергу, безпосередньо сприятиме підвищенню рівня прибутковості виробничо-господарської діяльності текстильних підприємств легкої промисловості України.

### **Бібліографічний список.**

1. Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник. — М.: Наука, 1975. — С. 247.
2. Федорченко О.Є. Методи управління дебіторською заборгованістю на підприємстві / О.Є. Федорченко // Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. — Ч. II. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 605-613.
3. Гнатенко Є.П. Методичні підходи щодо визначення поняття «дебіторська заборгованість» / Є.П. Гнатенко, С.С. Мельниченко // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». — 2013, Вип. 10(1) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/esnof\\_2013\\_10\(1\)\\_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/esnof_2013_10(1)_21).
4. Дубровська Є.В. Дослідження сутності поняття «Дебіторська заборгованість» / Є.В. Дубровська // Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». — 2009. — № 2. — С. 202–205.
5. Загальні вимоги до фінансової звітності Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.13 № 73 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
6. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Інструкція Міністерства фінансів України від 30.11.99 № 291 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
7. Лищенко О.Г. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством / О.Г. Лищенко, Г.М. Бескота // Держава і регіони. — 2009. — № 1. — С. 114–117.
8. Лівощко Т.В. Дослідження факторів динаміки дебіторської заборгованості підприємствам / Т.В. Лівощко, К.В. Бебех [Електронний ресурс] — Режим доступу: [http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia\\_6\\_143.pdf](http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_6_143.pdf).
9. Міжнародний стандарт фінансової звітності (МСФЗ) 9 «Фінансові інструменти» [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon>.
10. Федорченко О. Облік і аналіз розрахунків з дебіторами: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / О. Федорченко. — Київ, 2009. — 25 с.

11. Олійник С.О. Дебіторська заборгованість: сутність та класифікація / С.О. Олійник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/13119/1/11oso.pdf>.

12. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.99 № 237 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>.

13. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 13 «Фінансові інструменти»: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001 № 559 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01>

### References.

1. Kondakov N.I. Logicheskiy slovar'-spravochnik. — M.: Nauka, 1975. — S. 247.

2. Fedorchenko O.Є. Metodi upravlinnya debtors'koyu zaborgovanistyu na pidpriemstvi / O.Є. Fedorchenko // Formuvannya rinkovoї yekonomiki: Zb. na-uk. prats'. – CH. II. – K.: KNEU, 2008. – S. 605-613.

3. Gnatenko Є.P. Metodichni pidkhodi shchodo viznachennya ponyattya «debtors'ka zaborgovanist'» / Є.P. Gnatenko, S.S. Mel'nichenko // Yekonomichni nauki. Seriya «Oblik i finansI». – 2013, Vip. 10(1) [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof\\_2013\\_10\(1\)\\_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(1)_21).

4. Dubrovs'ka Є.V. Doslidzhennya sutnosti ponyattya «Debtors'ka zaborgova-nist'»/ Є.V. Dubrovs'ka // Visnik Sums'kogo derzhavnogo universitetu. Se-riya «EkonomikA». – 2009. – № 2. – S. 202–205. .

5. Zagal'ni vimogi do finansovoї zvitnosti Nakaz Ministerstva finansiv Uk-raïni vid 07.02.13 № 73 [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

6. Instruktsiya pro zastosuvannya Planu rakhunkiv bukhgalters'kogo obliku ak-tiviv, kapitalu, zobov'yazan' i gospodars'kikh operatsiy pidpriemstv i organi-zatsiy : Instruktsiya Ministerstva finansiv Ukraïni vid 30.11.99 № 291 [Elek-tronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

7. Lishchenko O.G. Analiz debtors'koї zaborgovanosti v sistemi upravlinnya pidpriemstvom / O.G. Lishchenko, G.M. Beskota // Derzhava i regioni. – 2009. – № 1. – S. 114–117.

8. Livoshko T.V. Doslidzhennya faktoriv dinamiki debtors'koї zaborgovano-sti pidpriemstvom / T.V. Livoshko, K.V. Bebekh [Elektronniy resurs] – Re-zhim dostupu: [http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia\\_6\\_143.pdf](http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_6_143.pdf). .

9. Mizhnarodniy standart finansovoï zvitnosti (MSFZ) 9 «Finansovi instrumentI» [Elektronniy resurs] – Rezhim dostupu: <http://zakon>.

10. Fedorchenko O. Oblik i analiz rozrakhunkiv z debitorami: avtoref. dis. ... kand. yekon. nauk: spets. 08.00.09 «Bukhgalters'kiy oblik, analiz ta audiT» / O. Fedorchenko. – Kiïv, 2009. – 25 s.

11. Oliynik S.O. Debtors'ka zaborgovanist': sutnist' ta klasifikatsiya / S.O. Oliynik [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://elibrary.nubip.edu.ua/13119/1/11oso.pdf>.

12. Polozhennya (standart) bukhgalters'kogo obliku № 10 «Debtors'ka zabo-rgovanist'»: Nakaz Ministerstva finansiv Ukraïni vid 08.10.99 № 237 [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>.

13. Polozhennya (standart) bukhgalters'kogo obliku № 13 «Finansovi instru-mentI»: Nakaz Ministerstva finansiv Ukraïni vid 30.11.2001 № 559 [Elekt-ronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01>

**Чебанова Н.В., Орлова В.М., Шарко В.М. Наукові підходи до класифікації розрахунків з дебіторами. Предмет дослідження.** Наведено склад і структуру дебіторської заборгованості з урахуванням зарубіжних та вітчизняних вимог стандартів бухгалтерського обліку, класифікацію й оцінку дебіторської заборгованості як об'єкта бухгалтерського обліку та економічного аналізу.

**Метою дослідження** є обґрунтування теоретичних, науково-методичних та прикладних питань обліку, аналізу й управління розрахунків з дебіторами, розробка практичних пропозицій, спрямованих на вдосконалення організації, методики обліку та аналізу розрахунків з дебіторами у сучасних умовах діяльності підприємств .

**Методи дослідження.** Методологічною основою дослідження є сукупність методів наукового пізнання, а саме логічний, системно-структурний та інші.

**Результати роботи.** Подана характеристика сутності та змісту дебіторської заборгованості як об'єкта обліку й аналізу шляхом поглибленого визначення особливостей і характерних ознак цього виду активів, що важливо для підвищення ефективності господарської діяльності підприємств в умовах конкурентного середовища. Наведена методика відображення у бухгалтерському обліку розрахунків з дебіторами, що забезпечить надання достовірної інформації про доходи підприємства на дату їх виникнення. Окреслено економічний аналіз

дебіторської заборгованості для прийняття відповідних управлінських рішень щодо зменшення суми коштів, вилучених з обігу.

**Сфера застосування результатів.** Отримані результати управління дебіторською заборгованістю сприятимуть зниженню ступеня ризику неодержання грошових коштів від боржників, допоможуть налагодити ефективну кредитну політику на підприємстві, що, в свою чергу, безпосередньо сприятиме підвищенню рівня прибутковості виробничо-господарської діяльності підприємств.

**Ключові слова:** дебітори, дебіторська заборгованість, справедлива вартість, облік розрахунків з дебіторами, резерв сумнівних боргів, економічний аналіз дебіторської заборгованості.

**Чебанова Н.В., Орлова В.Н., Шарко В.Н. Научные подходы к классификации расчетов с дебиторами. Предмет исследования.** Приведены состав и структур дебиторской задолженности с учетом зарубежных и отечественных требований стандартов бухгалтерского учета, классификация и оценка дебиторской задолженности как объекта бухгалтерского учета и экономического анализа.

**Целью исследования** является обоснование теоретических, научно-методических и прикладных вопросов учета, анализа и управления расчетов с дебиторами, разработка практических предложений, направленных на совершенствование организации, методики учета и анализа расчетов с дебиторами в современных условиях деятельности предприятий.

**Методы исследования.** Методологической основой статьи является совокупность методов научного познания, а именно логический, системно-структурный и другие.

**Результаты работы.** Представлена характеристика сущности и содержания дебиторской задолженности как объекта учета и анализа путем углубленного определения особенностей и характерных признаков этого вида активов, что важно для повышения эффективности хозяйственной деятельности предприятий в условиях конкурентной среды. Приведена методика отражения в бухгалтерском учете расчетов с дебиторами, что обеспечит предоставление достоверной информации о доходах предприятия на дату их возникновения. Определен экономический анализ дебиторской задолженности для принятия соответствующих управленческих решений по уменьшению суммы средств, изъятых из оборота.

**Сфера применения результатов.** Полученные результаты управления дебиторской задолженностью будут полезны снижению степени риска неполучения денежных средств от должников, помогут наладить эффективную кредитную политику на предприятии, что, в свою очередь, непосредственно способствует повышению уровня прибыльности производственно-хозяйственной деятельности предприятий.

**Ключевые слова:** дебиторы, дебиторская задолженность, справедливая стоимость, учет расчетов с дебиторами, резерв сомнительных долгов, экономический анализ дебиторской задолженности.

**Chebanova N.V, Orlova V.N., Sharko V.N. Scientific approaches to the classification of settlements with debtors. Subject of study.** The composition and structure of receivables taking into account foreign and domestic requirements of accounting standards, classification and evaluation of receivables as an object of accounting and economic analysis.

**The aim of the study.** There are substantiations of theoretical, scientific-methodical and applied issues of accounting, analysis and management of settlements with debtors, development of practical proposals aimed at improving the organization, methods of accounting and analysis of settlements with debtors in modern conditions of enterprises.

**Research methods.** The methodological basis of the study is a set of methods of scientific knowledge, namely logical, system-structural and others.

**Results of work.** A description of the nature and content of receivables as an object of accounting and analysis by in-depth definition of features and characteristics of this type of assets, which is important for improving the efficiency of economic activity of enterprises in a competitive environment. The method of reflection in the accounting of settlements with debtors, which will provide reliable information about the income of the enterprise on the date of their occurrence. The economic analysis of receivables for making appropriate management decisions to reduce the amount of funds withdrawn from circulation is outlined.

**Scope of results.** The obtained results of receivables management will help reduce the risk of non-receipt of funds from debtors, will help to establish an effective credit policy in the company, which, in turn, will directly increase the level of profitability of production and economic activities of enterprises.

**Key words:** debtors, book debts, fair value, accounting of calculations with debtors, reserve of doubtful debts, economic analysis of book debts.

*Стаття надійшла до редакції: 01.09.2020 р.*